

Галерија слика
"Сава Шумановић"
Шид

ГАЛЕРИЈА СЛИКА САВА ШУМАНОВИЋ

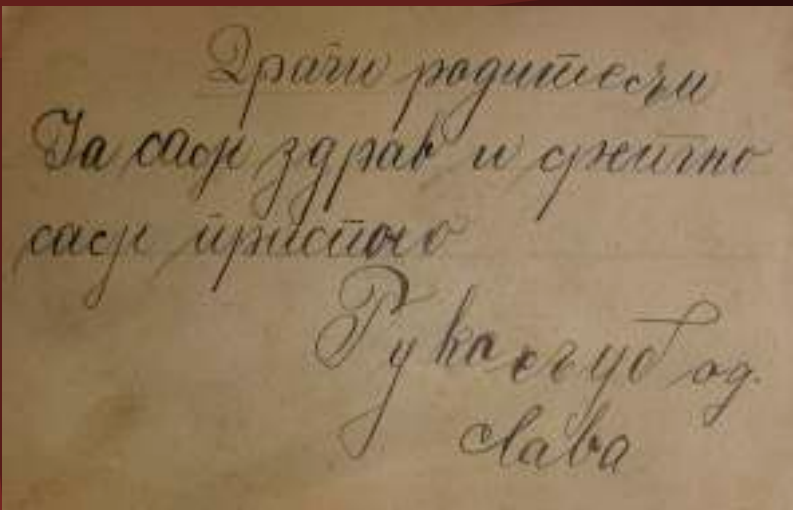
Галерија слика „Сава Шумановић“ основана је 1952.године на темељу даровног уговора којим је Персида Шумановић сликарева мајка, поклонила граду Шиду легат од 417 слика свог покојног сина Саве. Према веома прецизним одредбама уговора, легат је смештен у њихову породичну кућу у којој се до тада налазио Срески суд. Првобитна зграда од 400м² изложбеног простора, 1989.године је дограђена и адаптирана тако да галерија данас има 600 м² изложбеног простора. Тиме је омогућено да у сталној поставци буде изложен велики број слика, што посетиоцима пружа могућност да се употпуности упознају са последњом деценијом стваралаштва Саве Шумановића. Шидска галерија поседује, од укупно побројаних 800 слика Саве Шумановића и приближно исто толико скица, 350 слика урађених техником уља на платну и 67 скица у разним техникама (цртеж, пастел, акварел, разблажена темпера)

Највећи број слика припада последњем стваралачком периоду (шидском), односно насликане су у Шиду током последње деценије сликаревог живота. Мањи део збирке, али само по броју, а не по значају чине слике које је је уметник донео из Париза.

Након смрти Персиде Шумановић, у посед галерије дошла су и многобројна документа која је она сачувала, а од великог су значаја за проучавање уметникове личности и дела.

У непосредној близини галерије, у улици која данас носи његово име налази се Спомен кућа Саве Шумановића. Породичну кућу, која је под заштитом Завода за заштиту споменика културе, општина је откупила од наследника и од 1982. године је отворена за посетиоце. У овој кући сликар је провео детињство и последње године живота. У њој је сачуван породични намештај и атеље у ком је стварао ремек дела. Из ове куће је одведен на стрељање 28.августа 1942.године.

Биографија

2 miles from ...

Spunam arasi coborand u zayrazim
spobuam na wozu. Ja bym
aloz spunamym zotw u wyzotw,
Uzniesc wiozje 19 L. Puzer
obok zayrazu. Roba na
wiazak u porodka u z uziwatk.
Pozypak obuwat. Pykazyfroz
Polsk.

Young W. W. W. W.

giganta je cedu gipso lis za kampa n° 209 x 330.

Uspaga

665
X 395
3315

$14 \text{ m} \times 3.6 \text{ m} = 50.4 \text{ m}^2$
 $50.4 \text{ m}^2 \times 595 = 30,084$
 $30,084 \div 2 = 15,042$
 $15,042 \div 2 = 7,521$
 $7,521 \div 2 = 3,760.5$
 $3,760.5 \div 2 = 1,880.25$
 $1,880.25 \div 2 = 940.125$
 $940.125 \div 2 = 470.0625$
 $470.0625 \div 2 = 235.03125$
 $235.03125 \div 2 = 117.515625$
 $117.515625 \div 2 = 58.7578125$
 $58.7578125 \div 2 = 29.37890625$
 $29.37890625 \div 2 = 14.689453125$
 $14.689453125 \div 2 = 7.3447265625$
 $7.3447265625 \div 2 = 3.67236328125$
 $3.67236328125 \div 2 = 1.836181640625$
 $1.836181640625 \div 2 = 0.9180908203125$
 $0.9180908203125 \div 2 = 0.45904541015625$
 $0.45904541015625 \div 2 = 0.229522705078125$
 $0.229522705078125 \div 2 = 0.1147613525390625$
 $0.1147613525390625 \div 2 = 0.05738067626953125$
 $0.05738067626953125 \div 2 = 0.028690338134765625$
 $0.028690338134765625 \div 2 = 0.0143451690673828125$
 $0.0143451690673828125 \div 2 = 0.00717258453369140625$
 $0.00717258453369140625 \div 2 = 0.003586292266845703125$
 $0.003586292266845703125 \div 2 = 0.0017931461334228515625$
 $0.0017931461334228515625 \div 2 = 0.00089657306671142578125$
 $0.00089657306671142578125 \div 2 = 0.000448286533355712890625$
 $0.000448286533355712890625 \div 2 = 0.0002241432666778564453125$
 $0.0002241432666778564453125 \div 2 = 0.00011207163333892822265625$
 $0.00011207163333892822265625 \div 2 = 5.6035816669464111328125 \times 10^{-5}$
 $5.6035816669464111328125 \times 10^{-5} \div 2 = 2.80179083347320556640625 \times 10^{-5}$
 $2.80179083347320556640625 \times 10^{-5} \div 2 = 1.400895416736602783203125 \times 10^{-5}$
 $1.400895416736602783203125 \times 10^{-5} \div 2 = 0.7004477083683013916015625 \times 10^{-5}$
 $0.7004477083683013916015625 \times 10^{-5} \div 2 = 0.35022385418415069580078125 \times 10^{-5}$
 $0.35022385418415069580078125 \times 10^{-5} \div 2 = 0.175111927092075347900390625 \times 10^{-5}$
 $0.175111927092075347900390625 \times 10^{-5} \div 2 = 8.75559635460376739501953125 \times 10^{-6}$
 $8.75559635460376739501953125 \times 10^{-6} \div 2 = 4.377798177301883697509765625 \times 10^{-6}$
 $4.377798177301883697509765625 \times 10^{-6} \div 2 = 2.1888990886509418487548828125 \times 10^{-6}$
 $2.1888990886509418487548828125 \times 10^{-6} \div 2 = 1.09444954432547092437744140625 \times 10^{-6}$
 $1.09444954432547092437744140625 \times 10^{-6} \div 2 = 0.547224772162735462188720703125 \times 10^{-6}$
 $0.547224772162735462188720703125 \times 10^{-6} \div 2 = 0.2736123860813677310943603515625 \times 10^{-6}$
 $0.2736123860813677310943603515625 \times 10^{-6} \div 2 = 0.13680619304068386554718017578125 \times 10^{-6}$
 $0.13680619304068386554718017578125 \times 10^{-6} \div 2 = 0.068403096520341932773590087890625 \times 10^{-6}$
 $0.068403096520341932773590087890625 \times 10^{-6} \div 2 = 0.0342015482601709663867950439453125 \times 10^{-6}$
 $0.0342015482601709663867950439453125 \times 10^{-6} \div 2 = 0.01710077413008548319339752197265625 \times 10^{-6}$
 $0.01710077413008548319339752197265625 \times 10^{-6} \div 2 = 0.008550387065042741596698760986328125 \times 10^{-6}$
 $0.008550387065042741596698760986328125 \times 10^{-6} \div 2 = 0.0042751935325213707983493804931640625 \times 10^{-6}$
 $0.0042751935325213707983493804931640625 \times 10^{-6} \div 2 = 0.00213759676626068539917469024658203125 \times 10^{-6}$
 $0.00213759676626068539917469024658203125 \times 10^{-6} \div 2 = 0.001068798383130342699587345123291015625 \times 10^{-6}$
 $0.001068798383130342699587345123291015625 \times 10^{-6} \div 2 = 0.0005343991915651713497936725616455078125 \times 10^{-6}$
 $0.0005343991915651713497936725616455078125 \times 10^{-6} \div 2 = 0.00026719959578258567489683628082275390625 \times 10^{-6}$
 $0.00026719959578258567489683628082275390625 \times 10^{-6} \div 2 = 0.000133599797891292837448418140411376953125 \times 10^{-6}$
 $0.000133599797891292837448418140411376953125 \times 10^{-6} \div 2 = 6.67998989456464187224210702056884765625 \times 10^{-7}$
 $6.67998989456464187224210702056884765625 \times 10^{-7} \div 2 = 3.339994947282320936121053510284423828125 \times 10^{-7}$
 $3.339994947282320936121053510284423828125 \times 10^{-7} \div 2 = 1.6699974736411604680605267551422119140625 \times 10^{-7}$
 $1.6699974736411604680605267551422119140625 \times 10^{-7} \div 2 = 0.83499873682058023403026337757110595703125 \times 10^{-7}$
 $0.83499873682058023403026337757110595703125 \times 10^{-7} \div 2 = 0.41749936841029011701513168878555$

16. Vjezba 23.1.1001
deka je izveo 3750 m dugi cr. 2325 m. i 77.
ka. kupljenog je za 10920 K. i košta 1 m² 2.
Znada

14. Bjemba v.
koko ima 3 bave vna; u pr
vima 93 hl, u drugi ima 11
hl. i svega ukupno 104
hl.

$93 + 1030 = 1123$
 $48 + 27 = 75$
 $96 + 1051 = 1147$

15. Yezhova 17.1.1905
20. Yezhova in 507

БИОГРАФИЈА

Сава Шумановић је рођен 22. јануара 1896. године у Винковцима, где је његов отац Милутин, шумарски инжењер, био управник шумарије. Оба родитеља припадала су, угледним, добростојећим шидским, грађанским породицама. Због здравствених проблема отац се врло рано пензионисао и породица се вратила у Шид са четворогодишњим Савом. Отац се посветио вођењу великог имања, а мајка је отворила прву пошту у граду. Сава је у Шиду завршио основну школу. Као десетогодишњак наставио је школовање у Земуну, где је похађао Реалну гимназију. Тада је открио своје уметничке склоности. Уписао се на сликарски курс код професора Исидора Јунга. Дружио се са Славком Воркапићем, који је већ похађао Уметничко-занатску школу Љубе Ивановића и по сопственом признању од њега је добио драгоцене савете о цртању и сликању. За време школовања у Земуну, Сава је веома мало боравио у родитељској кући. Распусте је проводио у Грацу код стричевог пријатеља учећи немачки језик. Након матуре вратио се кући чврсто решен да сликарство буде његов животни позив и да школовање може наставити једино у том правцу. Отац је имао сасвим друге планове за свог сина јединца. Желео је да он настави стричевим стопама и постане адвокат. Мајка је одиграла значајну улогу у решавању овог проблема. Подржала је сина у неговим жељама и пронађено је компромисно решење. Сава се 1914. године уписао у Загребу у Вишу привремену школу за умјетност и обрт. Прву годину био је у класи професора Отона Ивековића, а следеће три у класи Клемента Црнчића. Рад школе подразумевао је студирање по старим мајсторима, Диреру, Микеланђелу, Рубенсу и Рембранту. Интересовање за импресионисте је показао још у Земуну, а сада их је сам проучавао. Дружи се са колегама, Ђуром Тилком, Маријаном Тепшеом, Јозом Туркаљом, Срећком Сабљаком, Миливојем Узелцем, а нарочито са Миланом Штајнером. Тада је започело и дугогодишње пријатељство са Антонијом Ткалчић Кошчевић, која је у истој школи учила вајарство. Редовно је учествовао на школским изложбама. У сведочанству о завршеном школовању забележене су најбоље оцене и квалификације, и у јулу те 1918. године учествовао је на заједничкој завршној изложби своје школе. Изнајмио је атеље у Босанској улици са Миланом Штајнером. Те исте године у Урлиховом салону приредио је прву самосталну изложбу заједно са Богумилом Царом. Представио се пределима из околине Загреба. Учествовао је на више заједничких изложби исте године. Нажалост 1919. године прерано умире Савин велики пријатељ Милан Штајнер, тада атеље пресељава у Јурковићеву улицу.

Сава се интензивно дружио са Антуном Бранком Шимићем, књижевником, критичарем и покретачем књижевних ревија. Ради илустрације за књижевну ревију *Јуриш*, коју уређује А.Б. Шимић. Поред тога ради и као сценограф у Народном казалишту. Следеће 1920. године у мају приређује другу самосталну изложбу у Музеју за умјетност и обрт. Представио се платнима која указују на симболизам и сецесију, тада актуелне у хрватској уметности. Изложба је добила позитивне критике, продат је већи број слика. После тога Сава је добио очеву подршку и на јесен се упутио у Париз.

Био је међу првим нашим сликарима који су за усавршавање одабрали тадашњи центар уметничких збивања у Европи. Први боравак трајао је само неколико месеци, али је представљао драгоцено искуство за младог уметника. Похађао је курс истакнутог ликовног педагога и уметника Андре Лота који је припадао струји аналитичког кубизма. Андре Лот је Саву сматрао својим најталентованијим учеником. Његов снажни утицај на Саву био је присутан током целог уметничког живота. То је време када су настале најзначајније посткубистички орјентисане слике у историји нашег сликарства, *Скулптор у атељеу*, *Мртва природа са сатом*, *Морнар на молу*, *Лучки агент*.

У лето 1921. године Шумановић се вратио у Загреб, где је становао код пријатељице Антоније Ткалчић Кошчевић. У октобру, у Умјетничком павиљону приређује изложбу слика које су настале у новом стилу преузетом од Лота. Сава је имао потребу да објасни слике кроз текст каталога, али ни то није помогло да га конзервативна критика и публика схвате. Следеће четири године Сава Шумановић је провео у Загребу, неуморно покушавајући да измени те конзервативне и провинцијалне ставове уметничких кругова Загреба. Тада су настали изузетни текстови *Сликар о сликарству* и *Зашто волим Пусеново сликарство*, који су веома значајни за разумевање његове уметности. Учествоје на више заједничких изложби. Неуморно је сликао. Кратко време радио је и као библиотекар Музеја за умјетност и обрт. Покушао је да добије место ликовног педагога у Уметничкој школи у Београду.

Адвокат Дорић откупио је 1925. године двадесет Савиних слика које се данас чувају у Галерији Матице српске у Новом Саду. То му је омогућило поновни одлазак у Париз. Тај други боравак у Паризу протекао је обележен понижавајућим условима под којим је Сава Шумановић добио визу. Сам је о себи говорио како је највећи франкофил међу нашим уметницима те га је веома погодило то што је добио је само ограничену дозволу боравка коју је морао продужавати сваких шест месеци. Није му било дозвољено да продаје слике. Био је обавезан да настави школовање у неком атељеу. Тридесетогодишњак, формиран и афирмисани сликар, материјално обезбеђен, тиме је сведен на статус ученика. Поново се уписао на курс код Андре Лота, вредно радио, проучавао старе мајсторе. Излагао је на Јесењем салону у Паризу 1926. године. Француска влада тада је откупила слику *Акт* која се данас чува у музеју у Монпељеу. Угледни француски часописи који су се бавили уметношћу пишу о Сави Шумановићу и репродукују његове слике. Тада је насликао *Доручак на трави*, аутопортрет са четири акта у пределу, непосредно инспирисан Манеовом истоименом сликом, која се данас налази у Спомен збирци Павла Бељанског у Новом Саду. Те 1927. године учествовао је у осликавању култне париске кафане Купола, где је на једном стубу насликао четири женске фигуре. Најзначајнији догађај те године, а по многима и у целокупном стваралаштву Шумановића свакако је настанак слике *Пијани брод*.

Скица за Пијани брод, 1927. цртеж мастилом, 18x25,5цм

Скица за Пијани брод, 1927. цртеж оловком, 18x23цм

Ова слика монументалних димензија, настала је у грчевитом раду за само седам дана и ноћи. Инспирисана је Рембоовом истоименом песмом коју је тада преводио Растко Петровић и Жерикоовом сликом *Сплав медузе*. Изложио је на Салону независних, а оцене критике биле су подељене. Данас је слика *Пијани брод* понос збирке Музеја савремене уметности у Београду.

Скица за *Пијани брод*, 1927. уље на папиру, 45х60цм,

Отежани услови рада, лоше критике и низ других личних догађаја довели су уметника до нервне исцрпљености, па се 1928.године на кратко вратио у Шид, на опоравак. Тада су настале прве слике предела из околине Шида, „Сремске крајине“, низ пејзажа на којима бележи јединствену светлост и атмосферу завичаја. Овој теми много више се посветио када се касније заувек вратио кући. У септембру 1928. године изложио је на Новом универзитету у Београду слике које су настале у Паризу. Добро је прошао и код критике и код публике. Скоро све слике је распродао.

Одмах у октобру, поново се упутио у Париз. То је био његов последњи боравак у омиљеном граду, који је трајао нешто више од годину дана. Поново је на Монпарнасу, опрема атеље, време проводи у друштву водећих француских уметника. Предано слика и из тог периода су ремек дела попут *Црвеног ћилима*, *Лежећи женски акт*, *Луксембуршки парк у Паризу*. Вероватно се није довољно опоравио, јер су се проблеми које је имао раније са здрављем вратили и то у толикој мери да је мајка дошла по њега у Париз. Заједно су се вратили у Шид, марта 1930.године.

Кратко време провео је на клиници др Раденка Станковића у Београду. Документација болнице уништена је приликом бомбардовања у Другом светском рату, те нема никаквих поузданих података о Шумановићевој дијагнози и лечењу. Пастели и акварели вождовачких пејзажа сведоче да са сликањем није престао ни за време боравка у болници. Ове пејзаже је неколико година касније у Шиду урадио у уљу.

Код куће у Шиду, потпуно се посветио сликању. У почетку је имао проблема са квалитетом боја, касније то више не помиње. Првих година сликао је актове по скицама које је донео из Париза и пејзаже из своје непосредне околине. То су остале доминантне теме до краја живота. Како и зашто је радио, сам је објаснио у предговору каталога за изложбу 1939.године. Отац Милутин преминуо је 1937.године. Тада је Сава преузео вођење породичног имања. Према сачуваној документацији из тог периода види се да је и тој обавези приступио крајње озбиљно као и свему другом у животу. Тада је учио енглески језик, узимао часове играња, посетио је изложбу француског сликарства деветнаестог века, која је гостовала у Народном музеју у Београду.

04/58/350

Primitivi

42	26	Pernissa 58 sh.	1057
"	"	1st lot vine post - 4 kg 3	828
"	"	5 kg 0	2600
27	26	vine post 1st lot - 4 kg 3	828
"	"	2nd lot vine post - 4 kg 3	2650
28	26	1st lot vine	828
29	26	more main vine	1000
30	26	apost 4 kg 3	828
"	"	2nd lot vine 4 kg 3	2635
31	26	1st lot vine 4 kg 3	828
32	26	2nd lot vine 4 kg 3	9650
33	26	3rd lot vine 4 kg 3	2680
34	26	4th lot vine 4 kg 3	828
35	26	5th lot vine 4 kg 3	828
36	26	6th lot vine 4 kg 3	828
37	26	7th lot vine 4 kg 3	828
38	26	8th lot vine 4 kg 3	828
39	26	9th lot vine 4 kg 3	828
40	26	10th lot vine 4 kg 3	828

Неуморно је сликао и припремао се за велику изложбу коју је организовао у септембру 1939.године на Новом универзитету у Београду, на којој је изложио 410 слика. Изложба је доживела велики успех.

Охрабрен успехом, вратио се у Шид и наставио да ради са великим полетом. Није имао среће да се мирно посвети оном што је највише волео и најбоље знао. Рат је дошао и у мали Шид. Сава је на кратко мобилисан. Шид улази у састав Независне државе Хрватске. Тирилица тада постаје забрањено писмо па се Сава из протеста не потписује, већ само означава годину настанка слике. На Велику Госпојину, 28. августа 1942. године ухапшен је и одведен са још 120 Шиђана у Сремску Митровицу, где су их усташе стрељале. Сахрањен је у заједничкој гробници. Тако је трагично завршио живот један од највећих српских сликара свих времена. Остало је много припремљеног сликарског материјала ... И слике.

ALVC

УДРУЖЕЊЕ ЛИКОВНИХ
УМЕТНИКА СРБИЈЕ

1000

24.XI.1947 год.
Београд.

УПРАВЛЕНИЕ ЦЕНА СЪСТАВНОСТ И ТЕХНИКА
пос. САВА АЗНАНОВА, синара

1.	65.50 метра црног ула- а: 70.-	дизина: 6.585.-
2.	Равне баје у преху 118 мгр. а: 25.-	" : 3.304.-
3.	Вода баја у преху, сандук 50 мгр. -а: 46.-	" : 2.800.-
4.	Водина машина за мелење, мале машине, сто и плоча,	" : 5.000.-
5.	Тутњаво, 6.20 мгр. а: 54.-	" : 889.-
6.	Платно за сликање, мапе, 11 комада, а: 180.-	" : 1.980.-
7.	Платно за сликање, мапе, 15 комада	" : 450.-
8.3	Кутије платно баје, а: 80.-	" : 90.-
9.	3 кутије ирине, а: 20.-	" : 60.-
10.	Платно за сликање, 50.60 метра дупле пкрине, а: 140.-	" : 7.070.-
11.	Приправне доске за сликање, 7 комада, а: 80.-	" : 560.-

Средн. диаметр: 25,734.

28. Y4Y5=

Секретарь, *а*

Apr 5 Sunday

УМЕТНОСТ - ПЕРИОДИЗАЦИЈА

Сликарски опус од око 1600 дела, насталих у периоду од 25 година, свакако подразумева да је уметник у свом раду прошао кроз више развојних фаза. На интересантан начин, промене у ликовном изразу и интересовању код Саве Шумановића увек су у вези са местом боравка, тако да развојне фазе сликара носе географска имена.

Коначном смиривању у Шиду предходили су наизменично боравци у Загребу и Паризу. Хронолошки приказ сликарских поетика у најсажетијем облику изгледа овако:

1914-1920.год.- **Први загребачки период** - почеци између старог и новог

1920-1921.год.- **Први париски период** аналитички кубизам и конструктивизам Андре Лота

1921-1925.год.- **Други загребачки период** неокласицизам

1925-1928.год.- **Други париски период** експресионизам боје облика и геста, *Пијана лађа*,

1928-1930.год. - **Трећи париски период** – нови реализам (поетски реализам)

1931-1942.год. - **Шидски период** "зверски" и "како знам и умет" стил

Лежећи женски акт (Ајша), 1929. уље на платну, 99x81cm

Лежећи женски акт (Кики), 1929. уље на платну, 130x96cm

ШИДСКИ ПЕРИОД - ПОСЛЕДЊА ДЕЦЕНИЈА

Сава Шумановић заузима посебно место у историји српског сликарства, које је обезбедио још у младости, укључујући се у Паризу у савремене токове европске уметности. Могао се тада зауставити, али по природи веома вредан, систематичан, изузетно образован и лепо васпитан, Сава је наставио неуморно да ради до самог краја живота.

Последњих дванаест година живота Сава Шумановић је провео у Шиду. Од тога десет сликајући. У миру малог провинцијског места у сигурности родитељског дома, пронашао је идеалне услове за рад.

Слике настале у Шиду сматрају се његовим најзрелијим делима. Оне су резултат споја раније стеченог знања и искуства са инспирацијом коју је пронашао у родном крају. Искуство из Париза и светлост Срема, препознатљиви су на свим овим сликама. Сликара је имао јасан циљ пред собом, проналажење јединства стила, (као крајњег циља сваког уметника). Зарад тога настали су бројни различити циклуси, неки као крајње дефинисани, а неки тек као карики у ланцу. То су пре свега *Шидски сокаци*, *Пролеће у долини св. Петке*, *Пролеће у шидским баштама*, *Шидијанке (Купачице)*, *Дечији ликови*.

Слике које су настајале током тих последњих десет година у Шиду, наставак су правца којим је Шумановић кренуо 1929.год. у Паризу. Тада је, као последица атмосфере која је владала тих година у уметничким круговима Париза, наступио још један заокрет у његовом сликарству. На Монпарнасу, водећи уметници Париза пропагирају нове идеје, а по писању критичара и писца тога доба Флоранса Фелса, међу њима је и Сава Шумановић. Претходних година појавило се превише авангардних покрета и манифеста у уметности. Засићење тим све компликованијим уметничким изразима изазвало је реакцију код једне групе уметника. Они се окупљају и пропагирају своје идеје које упућују на повратак на прави изглед ствари, нови реализам. Сава Шумановић је један од њих. Промене су уочљиве већ на први поглед. Уместо четкице користи сликарски нож, чиме повећава чврстину облика и архитектонске целине слике. Основни чинилац слике је боја, која је постепено слагана, слој по слој, као густа материја којом гради слику. У таквом стваралачком процесу линија губи своју чистоту и оштрину. Ритам и структуру слике одређује потез којим се боја наноси. Сам је сликар изјавио у Политици од 3.9.1928.године „Ослободио сам се цртачке форме и пронашао чист сликарски израз“. Слика *Луксембуршки парк у Паризу* на најбољи начин представља тежње сликара. Све карактеристике поетског реализма, густа материја, смирен колорит, форма мирна само на први поглед, сажете су на овој слици. Галерија поседује неколико слика које је Сава донео са собом из Париза, 1930. године и оне су полазиште свега што је урадио касније у Шиду. Теме свих тих слика из Париза су акт и пејзаж, једине које је радио и првих неколико година у Шиду.

Луксембуршки парк у Паризу, 1929. уље на платну, 64x60cm.

Женски акт, 1932/34. уље на платну, 130x81cm

По повратку у родитељски дом, постепено се враћа сликању. Прве слике које је урадио у Шиду, били су актови. То је циклус од преко двадесет женских актова које је према скицама из Париза започео 1932. година, а завршио тек две године касније. Надсликавао их је више пута. Оне су због тога у појединим партијама слике изузетно рељефне фактуре, што се нарочито уочава на фризурама неких актова. На првим пејзажима насталим у Шиду, такође је уочљива таква рељефна фактура, али насупрот њој су велике, глатке, равне површине неба, сликане ножем. То се може сматрати карактеристиком почетка шидског периода. Пејзажи су како сам уметник каже пуни „брегова и жила“, назива их и „зверским“. Колорит је, у односу на Париз, од самог почетка светлији.

Определивши се за природу као инспирацију, Сава Шумановић је кренуо у тражење сопственог израза. Са личним кочијашем обилази околину Шида, црта, скицира у пастелу и акварелу, записује доба дана, светлост, сенке...Промене годишњих доба, боја и светлости су поље његовог интересовања, а мотиви су ту на дохват руке, сокаци, шумарци, путеви, расцветале воћке, усамљени кровови и дрвеће...

Пролеће у шидским баштама, 1934. уље на платну, 92x73цм

Првих неколико година слика искључиво пејзаже и актове, а једино одступање од тих тема су портрети девојке Русинке која је радила у њиховој кући. Ове слике су необичне и због наглашеног колорита који је потпуно оправдан, јер је девојка позирала у традиционалној русинској одећи, али и због, за Шумановића неуобичајеног, али врхуског, у стилу великих старих мајстора, третмана лика девојке.

Рускиња у зеленом, 1934. уље на платну, 99x81цм

Посебан и веома значајан циклус у опусу Саве Шумановића су слике настале у периоду између 1935-38. године. Већина ових слика је великог формата и све имају исту тему, наго женско тело у покрету. Сам сликар назвао је овај циклус *Шидијанке*, а први пут је изложен и у потпуности приказан, на шестој смосталној изложби у Београду 1939. године. Тачан број слика није коначно утврђен, али се претпоставља да циклус броји око 60 слика и 100 цртежа, скица и студија. У Галерији се чува 37 слика. Ове слике су дуго биле запостављене од стране теоретичара уметности, али такав грандиозан циклус свакако је био крајње промишљен од стране сликара, нарочито познавајући њега и његов приступ раду. Циклус је започео серијом појединачних женских актова, да би постепено повећавао број фигура до седам, а самим тим повећавале су се и димензије слика. За све фигуре користио је исти модел, једини који је имао у Шиду. У Паризу су му позирали најпознатији модели тог доба, као што је Кики, краљица Монпарнаса, а у Шиду му је било потребно пет година да пронађе модел за акт. Овај циклус Купачица очигледно је одавно био као идеја осмишљен и дефинисан а од тренутка када је пронашао модел, изузетно брзо и реализован. Фигуре су постављене у првом плану у пејзажу какав не постоји у околини Шиде. Све су наге, у покрету који је више поза него покрет, стварајући тако неки свој замишљени ритам. Поред покрета стално експериментише са светлошћу. Јака контура којом уоквирује тела, по њему је ту да појача количину светлости на слици. Скоро све фигуре седе, леже, обавијене су, или бар држе бело платно. Преплићу се антика, ренесанса и нешто потпуно ново у свету слике Саве Шумановића. Јединство стила коме је толико тежио на овим сликама се најбоље уочава. Назвао га је „како знам и умам“ стил.

Женски акт у природи, 1935. уље на платну, 116x89cm

Сунчано поподне, 1936. уље на платну, 189х150цм

Девојке на брегу, 1937. уље на платну, 189х249цм

За све то време Шумановић није занемарио свју омиљену тему у Шиду, пејзаж. Истовремено је сликао и пејзаже, мада у мањем броју. Неке елементе које је уградио у Шидијанке уноси и на пејзаже. То се пре свега односи на контуру којом сад делимично наглашава облике у природи.

Промена наступа око 1938. године. Сигуран у себе ради још више. Комбинује елементе које је раније усвојио и уградио у своје слике, тражи нова складна решења. Контура која је присутна на свим сликама саставни је део идеје којој сликар стреми. То је линеаризам као пут ка што већем упрошћавању слике. Познавајући Шумановићев дотадашњи систем рада, његово враћање у освојено знање, комбиновање истог са новим елементима, увек нови циљ, долази се до сазнања да је сликар у својој пуној зрелости тежио смо једном, а то је топла једноставност слике на највишем могућем нивоу. Реални свет слике зрелог Шумановића свим својим чиниоцима наизглед једноставним, невероватно складно зрачи најтоплије емоције и никог не оставља равнодушним. То што су његове слике разумљиве свима, што сви могу да их доживе и осете, врхунац је умећа једног уметника.

За каријеру сликара 1939. година је веома значајна. Те године у септембру приредио је шесту самосталну изложбу на Новом Универзитету у Београду. Вероватно у оквиру припрема за изложбу проширује интересовања, слика мртве природе, мало другачије пејзаже (Вождовачки) и уводи фигуру у пејзаж, а неке теме појављују се по први пут.

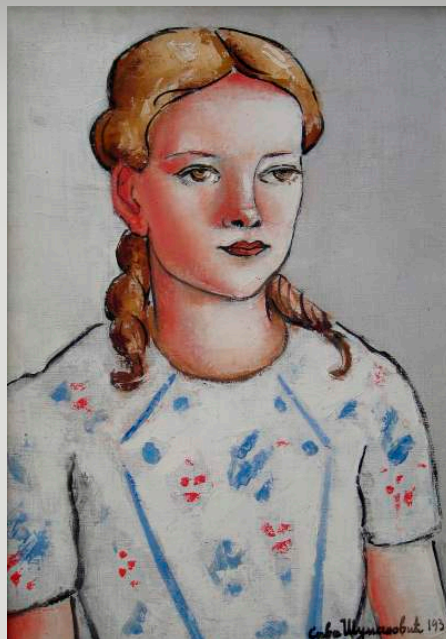

Долина Кукавице, 1938. уље на платну, 81x99cm

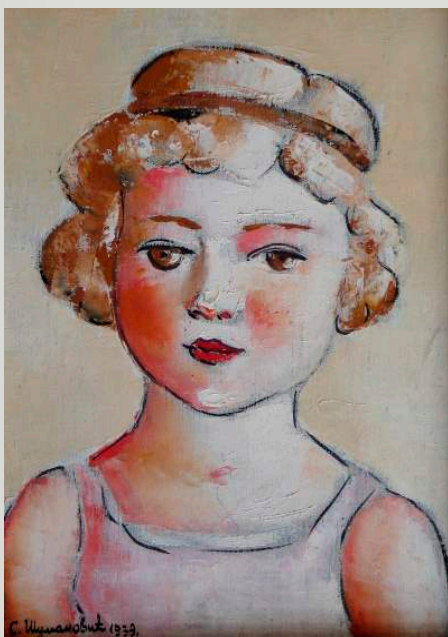

Портрет девојчице у ружичастој хаљини,
1939. уље на платну, 33х46цм

Портрет девојчице са плетеницама,
1939. уље на платну, 33х46цм

Портрет детета,
1939. уље на платну, 27х35цм

Портрет девојчице са смеђом косом,
1939. уље на платну, 33х46цм

То се пре свега односи на дечије ликове. Урадио је педесетак слика на ову тему, од којих се у галерији чува 26. Овај циклус је тек недавно анализиран као целина. Неоправдано је сматран само једном безначајном епизодом, лошијим остварењем сликара. Међутим, имајући у виду Шумановићев приступ раду, потребу да све има смисао и оправдање, систематичност и просто научни приступ слици, овај циклус добија смисао. На први поглед сва насликана деца личе, што је уметник свакако хтео да нагласи. Инспирисала га је универзалност дечијег лика, а дубока психолошка подлога циклуса чита се у уоченом наивизму у сликарском поступку који сликар сигурно намерно употребио правећи тако паралелу између психолошке природе деце и ликовног поступка. Неопходно је истаћи да притом сликар није занемарио ону основну карактеристику портрета, сличност са моделом. Овај циклус уметникову идеју проналажења јединства стила у потпуности оправдава. Ликовни елементи дечијих портрета имају упоришта и у прошлим и будућим радовима сликара.

Велики број фигуралних композиција, сасвим различитих по теми и ликовном изразу такође су необична појава за шидски период. Појављују се фигуре у пејзажу. Уметник слика сеоске радове и идиле. Сlike са крупним фигурама у првом плану су дубоко задирање у сећање сликара. Враћа се оном што је научио у атељеу Андре Лота у Паризу. Истовремено је насликао и серију слика са фигурама које су благо издужене, уоквирене јаком црном контуром, наглашене једноставности и минималистичке. Неке од њих урадио је у неуобичајено малом формату.

Ашиковање на месечини, 1939. уље на платну, 80х60ц

Скупљање сена, 1939.уље на платну, 81х100цм

Највећи број слика, судећи према инвентару галерије, настао је управо у години која је следила после поменуте изложбе. То сведочи о великом полету сликара који је уследио након успеле изложбе. Тада је насликао серију зима, ремек дела по којима је тако преознатљив. Зна да је снег бео само у нашим мислима и да се на њему огледају куће, сунце, небо, дрвеће. Шумановић мајсторски влада белином, која захваљујући нежним мрљама плаве, жуте, роза боје не делује хладно и празно.

Можда је имао у плану поновни одлазак у Париз, јер се враћа скицама које је донео из Париза десет година раније. На основу тих скица настају слике париских паркова и околине, окупане светлошћу Срема. Као што је искуство Париза уткано у прве слике настале у Шиду, сада је своју зрелост стечену у Шиду удружио са сећањима из Париза. Захваљујући овим сликама можес поредити настанак уметничког израза са зрелим дефинисаним стилем. Знатно светлији колорит доминира на свим овим сликама, однос према боји и светлости другачији је након десет година.

Актови настали последњих година разликују се од ранијих. Препознатљива је у њима синтеза раних шидских актова и Шидијанки са новим идејама, али недостајало је време да овај образац буде јасно дефинисан. У свој својој једноставности и лепоти, њима је тек требала да предстоји она сигурност и коначност која краси раније радове на тему акта.

Рат који је захватио целу Европу можда га је спречио да поново оде у Париз али није га омео у раду. Према сачуваној документацији очигледно се добро припремио за ратне услове. Обезбедио је велике количине платна, боје, уља и наставио вредно да ради. Слика пејзаже, мртве природе, жанр сцене. Кратко време био је мобилисан у Осијеку. Тада је насликао неколико слика са мотивима из Осијека и реке Драве.

Шидска црква, 1940. уље на платну, 100x81cm

Периферија Шида под снегом, 1942. уље на платну, 81x60cm

Берачице, 1942. уље на платну, 189,5x150cm

Берачице, 1942. уље на платну, 189,5x249cm

Неуморно је радио до самог краја. Непосредно пред смрт насликао је три монументална платна *Берачице*. Мотив бербе грозђа сликао је и раније, никада овако. Колорит је наглашено светао, атмосфера слике је другачија, осећа се нека порука што није уобичајено за Шумановића. Сматрало се да ова платна представљају нови тек започет циклус који уметник није стигао реализовати. Пре извесног времена уочено да се три платна нижу, настављају једно на друго као филмска трака, да чине једну целину, триптих.

Композицију триптиха чини дванаест снажних, стаситих жена које потпуно без напора носе корпе пуне црног грозђа. Неке од њих клече као у молитвеном ставу нагнуте над корпама грозђа. Радња се одвија на позорници, на којој се у центру средишње композиције завеса од чокота винове лозе размакла, пред њивом зрелог жита.

Заједно насликани црно грозђе и њива зрелог жита, који који упућују на суштинске симболе хришћанства, вино и хлеб, симболе тела и крви Христове, са дванаест жена, као дванаест апостола уз документовано сазнање да је трећа композиција која чини овај триптих завршена 26.08.1942. по подне, два дана пред хапшење и да је та слика остала да се суши на штафелају када су га одвели заувек, наводе на сасвим нови став о свести уметника о времену у простору у коме живи и ствара.

Поред ликовне и тематске анализе може се приметити математички приступ компоновању овог дела на који је примењива Питагорина теорема. Образовање и промишљеност Шумановића никад није било оспоравано па би се све ово тешко могло протумачити као низ случајности. *Берачице* се моле за спасење душа, и поглед уперен ка небу свима показује где је спас. Овим триптихом завршио се земаљски живот Саве Шумановића и започео онај други вечни.

Берачице, 1942. уље на платну, 189,5x150cm

Да ли је у Шида дошло до сазревања или мирења са ситуацијом, то се може различито тумачити, али промена је очигледна. Младачачки занос и тежња за оригиналношћу и променом света је нестала. Дошло је до промене тога шта је у основи слика, која је њена стварност. Слика је своје жеље и намере објаснио у предговору каталога који је изашао поводом изложбе 1939.године. Уживајући у његовим сликама, неприметно се дивимо мајстору композиције, врхунском колористи, сликару светлости, визионару. Склад свих чинилаца слике, чини нам се тако лако постигнут, а заправо иза свега стоји велики таленат, одлично образовање и много рада.

Пејзаж из околине Шида, 1942. уље на платну, 73x92cm

ИЗБОР ЛИТЕРАТУРЕ

Bašičević, D.,

1960 *Sava Šumanović. Život i umetnost.* Zagreb: Društvo historičara umjetnosti Hrvatske.

1997 *Sava Šumanović.* Novi Sad: V. Bašičević: Prometej. (drugo dopunjeno i prošireno izdanje)

Денегри, Ј.,

1998 *Позни Шумановић, Шидијанке.* Предговор у каталогу Галерија слика „Сава Шумановић“. Београд: Народни Музеј

Миљковић, Љ.,

1988 *Уметност ради уметника, „Шидијанке“.* Предговор у каталогу. Београд: Народни Музеј.

2002 *Слика светлости.* Предговор каталога изложбе у Националној галерији за стране уметности у Софији. Београд: Народни Музеј.

2007 *Сава Шумановић препуштање пасији.* Шид-Београд: Галерија слика „Сава Шумановић“ Шид, Принтмедиа Београд.

Протић, Б.М.,

1970 *Српско сликарство XX века.* Београд: Нолит.

1985 *Сава Шумановић.* Шид: Галерија слика „Сава Шумановић“.

Стевановић, М.,

1957 *Сава Шумановић.* Београд: Просвета.

Трифунковић, Л.,

1973 *Српско сликарство 1900-1950.* Београд: Нолит.

Документарна грађа Галерије слика „Сава Шумановић“ Шид.

Лонац са цвећем, 1938. уље на платну, 81х60цм

Равница, 1942. уље на платну, 81х60цм

СР - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

75.071. 1:929 Šumanović S. (083.824)
069.51(497.113 Šid) : 75(083.824)

Буројевић, Весна

Галерија слика "Сава Шумановић" Шид / [аутор текста Весна Буројевић] – Шид : Галерија слика "Сава Шумановић" , 2009 (Шид : ГИП Илијанум). – 20 стр. : репродукције у бојама ; 21 Cm

Кор.насл.

1.Шумановић, Сава

А) Сликаство- Војводина- 20.в – Изложбени каталози

Б) Шумановић сава (1896-1942) – Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 241721607

Захваљујемо се Министарству културе Републике Србије
које је омогућило штампање другог издања каталога.

Издавач: Галерија слика "Сава Шумановић", Шид

За уредника: Весна Буројевић

Аутор текста: Весна Буројевић

Рецензија: Весна Марицки Остојић

Лектор: Љиљана Лукић

Штампа: ГИП "ИЛИЈАНУМ" Шид

Дизајн: Далибор Огризовић

Тираж: 3000

Шид, 2009.

Sava Šumanović

Галерија слика "Сава Шумановић"

Шид, Светог Саве 7

Тел./факс: 022/ 712-614

E-mail: savasumanovic@nadlanu.com

www.savasumanovic.org.rs